

Становище (внутрішньо переміщеної) української ЛГБТК+ спільноти під час російського повномасштабного вторгнення

Авторка: Марина Шевцова (Maryna Shevtsova)

Зміст

Вступ	3
Права ЛГБТК+ людей напередодні повномасштабного вторгнення	4
Зміни та виклики після 24 лютого 2022 року	6
Рекомендації	11

Вступ

До початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, ЛГБТК+ люди залишались однією з найбільш маргіналізованих груп в Україні.¹ Згідно з попередніми дослідженнями, перед ЛГБТК+ людьми в Україні постають проблеми дискримінації та порушення базових прав людини у доступі до освіти, охорони здоров'я, на ринку праці та у багатьох інших сферах.² Повномасштабне вторгнення лише підсилює вже існуючу нерівність та створило умови для подальшого порушення прав ЛГБТК+ людей.

Хоча досить багато міжнародних організацій вже спрямовують гуманітарну допомогу на полегшення труднощів ВПО в Україні, набагато менше уваги приділялось до сьогодні задоволенню специфічних потреб ЛГБТК+ людей.

Ця аналітична записка присвячена групі людей, які особливо постраждали внаслідок повномасштабного вторгнення: внутрішньо переміщені особи (ВПО), що ідентифікують себе як ЛГБТК+. Такий фокус дослідження було обрано через те, що, хоча досить багато міжнародних організацій вже спрямовують гуманітарну допомогу на полегшення труднощів ВПО в Україні, набагато менше уваги приділялось до сьогодні задоволенню специфічних потреб ЛГБТК+ людей, які опинились в ще більш вразливому становищі.

У 2023 році, завдяки спільним зусиллям активістів, соціологічні опитування зафіксували суттєве покращення у ставленні українців до ЛГБТК+ людей. Дослідження Київського міжнародного інституту соціології продемонструвало зростання підтримки рівних прав для ЛГБТК+ людей до 67.3 відсотків у 2023, у порівнянні з 33.4 відсотками у 2016 році.³ Іншими словами, наполеглива робота ЛГБТК+ організацій, активістів та правозахисників, у поєднанні із підтримкою ЄС у країні та бажанням українців відокремитися від гомофобної риторики росіян відкрили політичний простір для адвокації на користь створення суспільства, більш дружнього до ЛГБТК+ людей.

Втім, як демонструє ця аналітична записка, зусилля ЛГБТК+ організацій, які наразі вкладаються у надання гуманітарної допомоги та адвокацію здебільшого виключно за підтримки міжнародних організацій та донорів, не є достатніми, і ситуація потребує подальших підсилених цільових заходів. Перелік таких заходів може включати підтримку притулків та ком'юніті центрів, а також юридичну, соціальну та психологічну підтримку для ЛГБТК+ ВПО. Інституціональна підтримка та гнучкі механізми звітування також сприяли б сталій роботі та розвитку ЛГБТК+ організацій, змушених працювати в умовах повномасштабного вторгнення. Більш того, ця записка рекомендує надання підтримки ініціативам з фасилітації діалогу з місцевою владою, підвищення поінформованості приватного сектору, роботу з освітніми інституціями та професіоналами зі сфери охорони здоров'я для розвитку спільних проектів та підвищення обізнаності. Ця записка також наголошує на необхідності проведення подальших досліджень для

¹ Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. Загальнонаціональне дослідження «Що українці знають та думають про права людини», 2020, доступ 25 березня 2024. <https://dif.org.ua/uploads/pdf/1061539148645d1696f0a255.53661934.pdf>.

² Правозахисний ЛГБТ Центр Наш Світ. «Об'єднані проти насильства. Становище ЛГБТ+ в Україні у 2021 році», 2022, доступ 25 березня 2024. https://gay.org.ua/blog/2022/02/10/obiednani-proty-nasylystva-stanovyshche-lhbt-v-ukraini-u-2021-rotsi/?noredirect=uk_UA.

³ КМІС. «Аналітичний звіт «Сприйняття ЛГБТ людей та їх прав в Україні: травень-червень 2023 року», 2023, доступ 25 березня 2024. https://gay.org.ua/publications/AReport_NashSvit_May2023.pdf.

підвищення розуміння специфічних проблем ЛГБТК+ людей в умовах вимушеного переміщення та відповідної розробки поінформованих рішень.

Цей документ є результатом дослідницької роботи, здійсненої протягом 2022 – 2023 років у співпраці з чисельними неурядовими та міжнародними організаціями в Україні та поза її межами. Проект охоплює дані з 18 інтерв'ю з ЛГБТК+ активістами, 44 інтерв'ю з ЛГБТК+ біженцями та 56 інтерв'ю з ЛГБТК+ ВПО, а також результати національного дослідження шкільного середовища в Україні, проведеного у 2023 році.⁴ Цей документ є також відображеннями мого власного досвіду, як соціально залученої української науковиці, що проживає за кордоном, але тісно співпрацює з Україною.

Аналітична записка має наступну структуру. Вона починається з короткого огляду ситуації з правами ЛГБТК+ людей в Україні напередодні повномасштабного вторгнення, за яким слідує аналіз викликів, з якими ЛГБТК+ люди зіткнулись у 2022-2023 році, охоплюючи такі сфери, як вимушена міграція та переміщення, доступ до житла та охорони здоров'я, економічна нерівність та громадський активізм. Заключна частина містить рекомендації для міжнародних акторів.

Права ЛГБТК+ людей напередодні повномасштабного вторгнення

Напередодні повномасштабного вторгнення Україна вважалась відносно «безпечною» країною для ЛГБТК+ людей, хоча існуючі законодавчі засади захисту осіб від дискримінації через сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність (СОГІ) залишалися досить обмеженими.⁵ Незважаючи на поправку до Кодексу законів про працю щодо недискримінації ЛГБТК+ людей на робочому місці, станом на грудень 2023 року в країні так і не було спроб позивів щодо дискримінації роботодавцями за ознаками СОГІ, що говорить скоріше про загальну недовіру до судової системи, ніж про підвищену толерантність на ринку праці.

Одностатеві шлюби в Україні не визнаються законом, і одностатеві пари не мають права всиновлення дитини. Хоча з 2016 року завдяки суттєвим змінам у нормативній базі, що регулює процедуру транс-переходу, процес визнання

⁴ Я б хотіла винести окрему подяку українським правозахисним та громадським організаціям, Gender Stream, Точка Опори, Інша, Інсайт, Когорта, Правозахисний ЛГБТ Центр Наш Світ та іншим колегам, колежанкам та активіст_кам, які дозволили мені бути частиною їхніх дослідницьких проектів та ділились своєю експертністю та знаннями.

⁵ Для більш детальної інформації, див., наприклад, Правозахисний ЛГБТ Центр Наш Світ. «Становище ЛГБТ в Україні у січні – липні 2021 року», 25 серпня 2021, доступ 25 березня 2024, https://gay.org.ua/blog/2021/08/25/stanovyshche-lhbt-v-ukraini-u-sichni-lypni-2021-roku/?noredirect=uk_UA

гендеру та заміни документів покращився,⁶ імплементація нової процедури є нерівномірною; зміна процедури на позитивну в основному відбувається у великих містах, де ЛГБТК+ організації активно співпрацюють з лікарями.

На початку 2022 року в Україні нараховувалось більше сорока громадських організацій (ГО), що займались в основному правами ЛГБТК+ людей. Ці ГО працювали, у більшості випадків, у таких містах, як Київ, Харків, Одеса, Дніпро, Запоріжжя та Херсон. Характеристикою українських ЛГБТК+ організацій є високий рівень професіоналізму у купі з залежністю від фінансування урядами західних країн (таких, як США, Великобританія, Швеція, Канада та Нідерланди) та міжнародними організаціями (наприклад, ILGA Europe, VOICE, RFSL, Freedom House, та Open Society Foundations). Незважаючи на в цілому сприятливий клімат для роботи громадського суспільства, державного фінансування ЛГБТК+ прав в країні не існує, а підтримка таких організацій населенням є досить обмеженою.

У школах не проводяться заняття з сексуальної чи статевої освіти, які включали б до себе інформацію про не-гетеросексуальну сексуальну орієнтацію чи про трансгендерну ідентичність, а спроби впровадити такі заняття зустріли жорсткий супротив з боку консервативних та релігійних груп.⁷ Освітняни у середніх школах зазвичай мають низьку поінформованість стосовно створення безпечного та інклюзивного середовища для ЛГБТК+ учнівства та роботи з їхніми родинами. Як продемонстрували результати національного дослідження шкільного середовища, проведені у 2017 та 2020 роках, ЛГБТК+ підлітки часто мають справу з цькуванням, що включає гомофобні та трансфобні образи та фізичне насильство. Більше 60 відсотків українських ЛГБТК+ підлітків не мають жодної дорослої людини, до якої вони б могли звернутися по допомогу та підтримку у таких випадках.⁸

Протягом останнього десятиліття (2015-2024), дещо підвищилась видимість ЛГБТК+ людей у великих містах.⁹ Мирні марші на підтримку ЛГБТК+ людей, так звані Марші Рівності, проходили, наприклад, у таких містах, як Київ, Харків, Одеса та Запоріжжя. Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій залишається головним та найсильнішим опонентом просування прав ЛГБТК+ людей в країні та намагається блокувати законодавчі ініціативи, спрямовані на покращення становища ЛГБТК+ спільноти.

⁶ Інсайт. «Транс-перехід в Україні: (не)відповідність стандартам прав людини». 31 березня 2019, доступ 25 березня 2024. <https://www.insight-ukraine.org/uk/blog/trans-perehid-v-ukraini-ne-vidpovidnist-standartam-prav-liudyny/>.

⁷ Maryna Shevtsova "School as a Battlefield: The Debate on Sexuality Education in Ukraine," Heinrich Boell Stiftung Blog, December 1, 2021, доступ 25 березня 2024, <https://www.boell.de/en/2021/12/01/school-battlefield-debate-sexuality-education-ukraine>.

⁸ Батьківська ініціатива «ТЕРГО», «Національне дослідження шкільного середовища в Україні 2020», 2021, доступ 25 березня 2024., https://drive.google.com/file/d/1pCcH4AFaKsfLcOBIEwt_jpvbXO-XApV/view.

⁹ DW, "Ukraine's LGBTQ march draws thousands," September 19, 2021, доступ 13 березня 2024, <https://www.dw.com/en/ukraine-thousands-march-for-lgbtq-rights/a-59232409>.

Зміни та виклики після 24 лютого 2022 року

Через два роки після початку повномасштабного вторгнення ЛГБТК+ люди в Україні все ще знаходяться в ситуації підвищеної вразливості, а для вимушено переміщених ЛГБТК+ людей ситуація є ще гіршою. Як демонструє цей підрозділ,

Сукупність дискримінації, проблем безпеки, обмеженої підтримки, стигматизації та правових перешкод ставить вимушено переміщених ЛГБТК+ людей у надзвичайно вразливі умови навіть у порівнянні з іншими ВПО.

сукупність дискримінації, проблем безпеки, обмеженої підтримки, стигматизації та правових перешкод ставить вимушено переміщених ЛГБТК+ людей у надзвичайно вразливі умови навіть у порівнянні з іншими ВПО.

Незважаючи на зниження у кількості інцидентів та злочинів на ґрунті гомофобії та трансфобії, певна кількість таких випадків все ще має місце; ЛГБТК+ люди стикаються з такими формами порушення прав та насильства як мова ненависті, дискримінація, фізичне та сексуальне насильство.¹⁰ ВПО, що ідентифікують себе як ЛГБТК+, мають вищі ризики зіткнутися з насильством так само як і вищі ризики мати досвід дискримінації та стигматизації через підвищену видимість та увагу до їхньої ідентичності у незнайомому середовищі та через втрату мереж соціальної підтримки.

Вирішення цих нових специфічних проблем вимагає цілеспрямованих зусиль із забезпечення безпеки, інклюзії та доступу до базових послуг в умовах внутрішнього переміщення; такі зусилля дають широкий простір для міжнародних ініціатив, оскільки іноземні донори та гуманітарні організації вже мають розвинені зв'язки з українськими ЛГБТК+ організаціями.

Вимушене внутрішнє переміщення

ЛГБТК+ люди в Україні і особливо в її східних областях відчули себе в особливій небезпеці через російське вторгнення через агресивну гомофобну та трансфобну політику російської держави. З самого початку повномасштабного вторгнення поширювалась інформація про тортури ЛГБТК+ активістів на Донбасі і, пізніше, в окупованому Херсоні. Це змусило багатьох ЛГБТК+ людей прийняти рішення залишити домівки.

Наразі немає точних статистичних даних щодо того, скільки ЛГБТК+ людей стали внутрішньо переміщеними внаслідок повномасштабного вторгнення. По даним від листопада 2023 року кількість ВПО в Україні складала 4.9 мільйони осіб, серед них 3.6 мільйони стали внутрішньо переміщеними після лютого 2024.¹¹ Якщо

¹⁰ Більш детально див. звіти Інсайт, Ірина Ірискіна, «Аналітична записка. Становище ЛГБТ+ людей в Україні під час війни», 13 жовтня 2022, доступ 25 березня 2024, <https://www.insight-ukraine.org/uk/library/analytics-lgbt-war-ukraine/> та Правозахисний ЛГБТ Центр Наш Світ «Становище ЛГБТК в Україні у січні – серпні 2022 року» 30 серпня 2022, доступ 25 березня 2024, https://gav.org.ua/blog/2022/08/30/stanovyshche-lgbtq-v-ukraini-u-sichni-serpni-2022-roku/?noredirect=uk_UA.

¹¹ Укрінформ, «В Україні налічується 4,9 млн внутрішньо переміщених осіб, 3,6 млн з них стали переселенцями після 24 лютого 2022 року», 12 листопада 2023, доступ 13 березня 2024, <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3785762-v-ukraini-nalichuetsya-49-miljona-vnutrisnih-pereselenciv-veresuk.html>.

припустити, що 9 відсотків з цієї групи – це ЛГБТК+ люди,¹² їхня кількість серед ВПО складатиме більше 300.000 осіб. Регіони, які прийняли найбільшу кількість - близько 52 відсотків ВПО - це Дніпропетровська, Харківська, Київська та Одеська області та місто Київ.¹³ Хоча немає даних щодо того, як внутрішньо переміщені ЛГБТК+ люди розподілені географічно, громадські організації повідомляють, що зазвичай ЛГБТК+ люди обирають великі міста, через доступ до гуманітарної допомоги, менші ризики привернути до себе увагу та вищі шанси знайти роботу.

Через воєнний стан в Україні, чоловікам віком від 18 до 60 років було заборонено виїзд з країни, за виключенням особливих обставин, таких як інвалідність, багатодітність, необхідність самостійно виховувати дитину, тощо. Відповідно, серед ЛГБТК+ людей, які виїхали за кордон, більшість становили жінки або люди з жіночим гендерним маркером у документах. Хоча діагнози «транссексуалізм» і «гендерна дисфорія» (F64.0 і F64.8 згідно з МКХ 10 редакції) можуть означати повну або часткову непридатність до військової служби, не всі транс люди мали відповідні медичні та інші документи, через що вони не мали змогу перетнути кордон. Українські правозахисні організації почали пропонувати правову підтримку з отримання необхідної документації та з перетину кордону, оскільки навіть люди, чий документи були у порядку, зіткнулись з дискримінацією та погрозами арешту або вимаганням хабарів.¹⁴

Доступ до їжі та житла

Ситуація з доступом до житла в Україні сильно залежить від регіону. У західних областях країни, які вважаються більш безпечними, ціни на оренду житла різко зросли; у східних та центральних областях все ще лишається багато опцій оренди квартир за більш доступними цінами. ВПО відносяться до найбільш вразливих верств населення, оскільки навіть у східних областях орендодавці мають схильність дискримінувати ВПО та відмовлятися здавати їм житло.¹⁵ ЛГБТК+ люди, чий документи знаходяться у відповідності до їхньої гендерної експресії, з більшою ймовірністю зіткнуться із дискримінацією через статус ВПО та прописку у Донецьку, Луганську чи Херсоні, ніж через припущення стосовно їхньої сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Тим не менше, також відомі випадки дискримінації, у тому числі виселення з квартир, лесбійок та геїв у західних областях України, як у міській так і у сільській місцевостях. Транс та небінарні люди, чий документи не співпадають з їхньої гендерною експресією, також мають більші шанси зіткнутися з дискримінацією власниками житла.

Водночас, для тих ЛГБТК+ людей, що втратили всі або значну частину джерел доходів, як для переміщених так і для тих, хто залишився у тому ж місті, оренда

¹² Оскільки не існує даних щодо точної кількості ЛГБТК+ людей в Україні, припущення засноване на дослідженні, проведеному Ipsos у 30 країнах у 2023 році, згідно з яким середня частка ЛГБТ+ населення складає 9 відсотків. Chris Jackson, "LGBT+ Pride Study 2023 Global Survey," Ipsos, June 1, 2023, <https://www.ipsos.com/en/pride-month-2023-9-of-adults-identify-as-lgbt>.

¹³ IOM, "Ukraine – Internal Displacement Report – General Population Survey Round 14 (September–October 2023)," 2023, доступ 13 березня 2024, <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-14-september-october>.

¹⁴ Гендер в деталях «Трансгендерні люди в Україні під час повномасштабної війни», 21 жовтня 2023, доступ 13 березня 2024, <https://genderindetail.org.ua/season-topic/dosvidy-viyny/transgenderni-lyudi-v-ukraini-pid-chas-povnomasshtabnoi-viyny.html>.

¹⁵ Парламент.уа, «Чи існує в Україні дискримінація за місцем проживання: досвід ВПО», 11 липня 2023, доступ 13 березня 2024, <https://parlament.ua/news/chi-isnuє-v-ukraini-diskriminacziya-za-misczem-prozhivannya-dosvid-vpo/>.

житла стала неможливою. Декілька великих ЛГБТК+ організацій відкрили притулки (шелтери) для ЛГБТК+ людей та членів їхніх родин у таких містах, як Київ, Чернівці, Ужгород та Львів, де люди можуть залишатися від декількох тижнів до декількох місяців та отримувати допомогу у вигляді базових продуктів харчування та гігієнічних засобів. Однак кількість місць у таких притулках не задовольняє існуючого попиту, тому громадські організації постійно шукають додаткове фінансування, щоб мати можливість перекривати поточні потреби та збільшити кількість місць для тимчасового проживання. Більш того, не всі притулки наразі створюють комфортні та безпечні умови для транс людей, які, водночас, є однією з найбільш вразливих груп.

Деякі ЛГБТК+ люди змогли оселитися разом з батьками чи рідними, але у випадках, де родина не приймає сексуальну орієнтацію чи гендерну ідентичність людини, це може призводити до підвищення ризиків домашнього насильства. Це зокрема сильно ускладнює ситуацію для ЛГБТК+ підлітків, які повністю залежать від батьків чи опікунів та не можуть піти жити до притулку, оскільки громадські організації не можуть брати до себе неповнолітніх без отримання попередньої згоди від їхніх батьків.

Важливо відмітити, що з початком повномасштабного вторгнення велика кількість громадських організацій, які займаються правами ЛГБТК+ людей, сфокусувалися на наданні гуманітарної допомоги та адаптували поточні та нові проекти до потреб внутрішньо переміщених ЛГБТК+ людей, а також представників ЛГБТК+ спільноти на окупованих та де-окупованих територіях. Існуючі програми підтримки включили у себе підготовку та доставку продуктів харчування чи ваучерів на придбання продуктів у мережах супермаркетів, оплату та доставку медикаментів, допомогу з оплатою комунальних послуг та доступу до мобільного та інтернет зв'язку, а також допомогу з евакуацією з окупованих чи прифронтових областей. Хоча жодна з таких громадських організацій не займалась виключно потребами ВПО, на певні послуги – такі, як притулки – стрімко зріс попит серед вимушено переміщених людей. Водночас, оскільки більшість громадських організацій почали відновлювати свої програмні активності, паралельно не знижуючи навантаження пов'язане з гуманітарним напрямком, більшість команд зіткнулись з загальною втомою персоналу, вигоранням та перенавантаженням. Ситуація ускладнюється тим, що у більшості громадських організацій немає можливості розширити штат та взяти на роботу додаткових людей, які б займалися гуманітарним напрямком. До того ж постійно зростаючі вимоги щодо детального звітування створюють додатковий тиск на ЛГБТК+ активістів, залучених до надання гуманітарної допомоги.

Охорона здоров'я

Доступ до охорони здоров'я, зокрема до гінекологічних чи урологічних послуг, був поширеною проблемою для ЛГБТК+ людей вже до повномасштабного вторгнення. Бісексуальні жінки та лесбійки скоріше надають перевагу приватним закладам охорони здоров'я, оскільки у платних закладах ймовірність зіткнутися з дискримінацією через сексуальну орієнтацію зазвичай є нижчою. Внаслідок цього багато жінок відклали чи пропустили чергове гінекологічне обстеження у випадках, коли вони не могли собі дозволити відвідати приватну клініку. Для транс людей доступ до охорони здоров'я пов'язаний з ще більшими викликами, оскільки такі люди часто потребують регулярні консультації із спеціалістами,

наприклад, ендокринологами чи психіатрами (в Україні виключно лікарі психіатри мають право виписувати антидепресанти та призначати відповідне лікування, що може бути особливо актуальним для транс людей, які частіше переживають депресивні стани через складні умови). Через те, що компетентні та дружні до транс групи лікарі частіше за все працюють лише у великих містах і до них не завжди можливо потрапити на прийом, транс люди схильні самі призначати собі гормональну терапію, керуючись інформацією, яку вони знайшли онлайн чи отримали від знайомих чи друзів.

Внутрішньо переміщені ЛГБТК+ люди часто покладаються на місцеві громадські організації, які пропонують списки контактів лікарів, дружніх до ЛГБТК+ спільноти, однак ситуація суттєво погіршилась після початку повномасштабного вторгнення: багато лікарів покинули країну, а ті, хто залишилися, завантажені роботою. Хоча формально ВПО не є обмеженими у отриманні доступу до медичних послуг на новому місці проживання, вони все одно можуть натрапити на затримки та труднощі через те, що сфера охорони здоров'я в Україні часто пов'язана з особистими зв'язками та спроможністю платити за приватні послуги.

У минулому багато транс людей неохоче починали процедуру з визнання гендеру та зміни документів через високий рівень трансфобії у системі охорони здоров'я та умови наявності довідки від психіатра, отримати яку було можливо лише після двотижневого перебування у психіатричному стаціонарі (або постановки діагнозу після двох років спостереження психіатром). Втім через ризики мобілізації та обмеження з перетину кордону, кількість транс людей, які вирішили почати процедуру юридичного переходу, помітно зросла. Громадські організації, що працюють з транс групою, повідомили про збільшення попиту від транс людей на правову та соціальну підтримку та наголосили на необхідності розгляду можливості щодо спрощення процедури трансгендерного переходу.¹⁶ Активісти також повідомили, що починаючи з жовтня 2023 року лікарі почали відмовляти транс людям у постановці діагнозу. Можливим поясненням цього факту є те, що наявність діагнозів «транссексуалізм» і «гендерна дисфорія» робить людину непридатною для військової служби.

Інфляція та затримки з поставками зробили гормональні засоби ще менш доступними для транс людей. Додатковим викликом є також вимога мати рецепт для придбання деяких з медикаментів, тоді як в реальності багато транс людей починають гормональну терапію без медичних консультацій, призначаючи собі гормональну терапію самостійно.

Під час повномасштабного вторгнення велика кількість ЛГБТК+ організацій, такі як Інсайт, Когорта та Trans Generation, взяли на себе завдання забезпечення транс спільноти безкоштовними гормонами. Завдяки міжнародним зв'язкам, у цих організацій була можливість здійснювати закупівлю гормональних засобів в інших країнах та доставляти їх в Україну.¹⁷ У 2023 році, активісти повідомляли, що хоча вони наразі мають достатню кількість гормонів для забезпечення існуючого попиту, через те, що ця схема повністю залежала від закордонної підтримки, вона може працювати лише як тимчасова опція, тому необхідно знайти стале вирішення цієї проблеми. Громадські організації також зіткнулися з

¹⁶ Ірина Ірискіна, «ЛГБТ+ люди України під час повномасштабної війни», Інсайт, 2023, доступ 26 березня 2024, , <https://insight-ukraine.org/special/2023-lgbt-war-ukraine/>.

¹⁷ Там же.

нестачею ресурсів для підвищення інформованості про доступність гормонів та можливу медичну підтримку у менших містах та сільській місцевості. Канали поширення гормональної терапії та надання підтримки також потребують подальшого підсилення та розширення, що вимагає більше волонтерської підтримки чи роботи низових організацій.

Економічні можливості

Наразі бракує даних про професійну сегрегацію та тенденції зайнятості серед ЛГБТК+ в Україні, але ЛГБТК+ організації підтверджують, що економічне становище ЛГБТК+ українців значно погіршилося спочатку під час пандемії COVID-19, а потім під час повномасштабного вторгнення. ВПО також непропорційно постраждали в цьому випадку, оскільки більшість з них втратили роботу, а багато хто ще не зміг знайти нову. Як показано у дослідженні ГО «Точка опори»,¹⁸ ЛГБТК+ ВПО, які шукають роботу, опиняються у ситуації схожій на ту, в якій перебувають й інші українці, які не ідентифікують себе як ЛГБТК+: ті, хто має вищі шанси на працевлаштування (ІТ-фахівці, люди з налагодженою професійною мережею або люди з конкретними навичками, затребуваними на ринку), швидко знайшли нову роботу, тоді як інші зіткнулися з такими проблемами, як нижча заробітна плата в їхніх сферах діяльності, дискримінація ВПО в порівнянні з місцевим населенням, а також гірші умови праці, включаючи виплату зарплат готівкою та затримки з оплатою.

Транс- та інтерсекс-люди стикаються з найбільшими проблемами при працевлаштуванні, особливо якщо вони не пройшли юридичний процес визнання гендеру або якщо їхня гендерна експресія відрізняється від офіційних документів.

Інтерв'ю з ЛГБТК+ активістами показують, що транс- та інтерсекс-люди стикаються з найбільшими проблемами при працевлаштуванні, особливо якщо вони не пройшли юридичний процес визнання гендеру або якщо їхня гендерна експресія відрізняється від офіційних документів. Багато з них вдаються до спорадичних підробітків, а деякі займаються секс-працею через фінансову необхідність. Хоча міжнародні компанії почали впроваджувати тренінги з питань різноманітності, рівності та інклюзії і стають більш інклюзивними до ЛГБТК+, український ринок праці

залишається значною мірою гомо- і трансфобним, що спонукає членів спільноти залишатися закритими, якщо це можливо. У відповідь на це правозахисні організації у співпраці з іноземними партнерами та українським бізнесом започаткували програми з професійної перепідготовки. Ці програми мають на меті надати учасникам навички, необхідні для роботи в ІТ-секторі або в таких професіях, як перукарська справа чи манікюр. Однак ці програми обмежені як за кількістю, так і за можливостями.

Громадські організації з захисту прав ЛГБТК+ людей

У перші місяці повномасштабного вторгнення правозахисні ЛГБТК+ організації в Україні зосередили свою увагу на наданні гуманітарної допомоги, організації евакуації та наданні притулку переміщеним ЛГБТК+ особам та їхнім родинам.

¹⁸ Точка опори, «(не)дискримінація ЛГБТК+ людей на робочому місці та інклюзивний ринок праці: результати національного опитування ЛГБТК+ спільноти» 2024, доступ 27 березня 2024, <https://bit.ly/4bYA145>

Багато активістів, які самі стали переселенцями, зазнали вигорання та проблем зі здоров'ям через стрес і навантаження, що підкреслює необхідність постійної психологічної підтримки не лише для цільової аудиторії ГО, але й для команди.

Незважаючи на велику кількість донорів, організації стикаються з проблемами, пов'язаними з короткою тривалістю проектів, складним моніторингом та обмеженим адміністративним фінансуванням, що призводить до невизначеності щодо майбутньої фінансової стійкості. Складні вимоги до звітності, такі як фотографування отримувачів допомоги та надання особистих даних, створюють ризик аутингу ЛГБТК+ осіб. Низові ініціативи, які часто покладаються на волонтерів і отримують мінімальне фінансування, намагаються задовольнити потреби, які загострилися внаслідок конфлікту. Правозахисні ЛГБТК+ організації також звертають увагу на брак соціального простору для переміщених осіб, наголошуючи на необхідності створення громадських центрів для розвитку мереж підтримки та безпечного середовища для соціалізації та підтримуючих активностей. Також зростає занепокоєння щодо скорочення гуманітарної допомоги, на яку багато організацій все ще значною мірою покладаються.

Рекомендації

1. При розробці програм підтримки ВПО в областях з їх найвищою концентрацією (Дніпропетровська, Харківська, Львівська та Київська області та місто Київ) іноземним донорам слід закладати цільову підтримку для ЛГБТК+ притулків (шелтерів) та правову, соціальну та психологічну підтримку для ЛГБТК+ ВПО. Окремі притулки для ЛГБТК+ людей і особливо для транс людей є необхідними для забезпечення відчуття безпеки, розуміння та підтримки. Спільні притулки часто створюють ризики дискримінації та ревіктимізації, тоді як у окремих притулках ЛГБТК+ люди отримують доступ до задоволення базових потреб без страху неналежного ставлення до них, з визнанням їхньої гендерної ідентичності та підтримкою спільноти.

1.1 Інвестиції у розвиток притулків. Як зазначалося вище, притулки для ЛГБТК+ людей існують у таких містах як Чернівці, Київ, Львів та Ужгород. Однак наразі всі існуючі притулки можуть прийняти не більше ніж один відсоток від оціночної кількості внутрішньо переміщених ЛГБТК+ людей. Тому необхідно, щоб міжнародні донори могли виділити кошти на розбудову більшої кількості притулків. Це також підвищить рівень підготовленості у випадку, якщо російські наступи призведуть до нових хвиль переміщення.

1.2 Інвестиції у ЛГБТК+ ком'юніті центри. Це може включати фінансування на утримання та розширення приміщень; оплату послуг персоналу для надання таких послуг, як психологічна підтримка, освіта та соціальна робота; надання ресурсів для організації соціальних заходів та груп підтримки; а також інвестування у технологічні та інфраструктурні покращення для підвищення доступності центрів. Підтримка існування ЛГБТК+ ком'юніті центрів протягом війни має

критичне значення для ЛГБТК+ людей, і особливо для внутрішньо переміщених осіб, оскільки вони втратили свою звичну мережу підтримки та відчувають себе у меншій безпеці у нових містах. Ком'юніті центри можуть надавати широкий спектр підтримки: починаючи від психологічної допомоги, на яку наразі існує надзвичайно високий попит, до підтримки з реінтеграцією, освітою та розбудовою спільноти.

1.3 Правова, соціальна та психологічна допомога для ЛГБТК+ ВПО. Психологічна підтримка користується постійним попитом серед ЛГБТК+ людей, особливо серед ВПО. У більшості ГО є мережа дружніх психологів та лікарів психіатрів, однак організації перебувають у постійному пошуку коштів на відшкодування їхніх послуг. Водночас спостерігається нестача ресурсів на відшкодування коштів медикаментів, приписаних в якості психіатричної допомоги, оскільки через інфляцію вони подорожчали ще більше і є недоступними для більшості ЛГБТК+ ВПО, які їх потребують. ЛГБТК+ ВПО також потребують правової допомоги, оскільки вони мають справу з дискримінацією та гомофобним та трансфобним насильством. Транс люди також потребують правової та соціальної підтримки на різних стадіях переходу. ГО мають мережу соціальних робітників та юристів, що можуть надати необхідну допомогу, але потребують фінансування на покриття коштів їхньої роботи. Наразі така підтримка є дуже обмеженою і часто надається pro bono.

2. Створення додаткових можливостей для короткострокової професійної освіти та допомога з пошуками роботи. Як і інші ВПО, ЛГБТК+ люди, що опинилися у стані переміщення, з великою ймовірністю втратили джерело доходу. Втім вони зазвичай мають більше труднощів з пошуками нової роботи, оскільки зазнають дискримінації і як ВПО, і як ЛГБТК+ люди. Українські ГО та їхні міжнародні донори повинні звернути увагу на перетин цих двох вимірів вразливості, наприклад, пропонуючи спеціальні можливості професійного розвитку для ЛГБТК+ ВПО. Існує попит на короткі професійні курси, які б дозволили ЛГБТК+ людям здобути навички для швидкого працевлаштування у приймаючих містах або дистанційно. Як найкращі практики, вже існують курси з підготовки майстрів манікюру та масажу, менеджерів соціальних мереж та копірайтерів, і це лише деякі приклади. Існуючі програми також потребують більшого фінансування, щоб мати змогу охопити ширшу аудиторію.

3. Навчання та підтримка обізнаності для бізнесу, навчальних закладів та медичних працівників. Хоча гуманітарна допомога стає пріоритетом у воєнний час, для уникнення можливого регресу в умовах продовження війни та для вирішення специфічних проблем ЛГБТК+ переселенців правозахисні ЛГБТК+ організації наголошують на важливості продовження таких заходів, як освітні програми/семінари та кампанії, спрямовані на підвищення обізнаності та чутливості серед бізнесу, навчальних закладів та медичних працівників. Міжнародні донори повинні включити їх до переліку заходів, що фінансуються.

3.1 Фінансування та розробка більшої кількості програм для підготовки дружніх до ЛГБТК+ медичних працівників. Оскільки багато лікарів, дружніх до ЛГБТК+, виїжджають з країни, існує потреба у навчанні та підготовці нової когорти. ГО «Когорта», наприклад, повідомила про попередні домовленості з медичними університетами в Україні щодо розробки модуля для студентів, який дозволить їм отримати досвід роботи з транс-людьми. Але для медичних працівників, які вже працюють, потрібно більше тренінгів та програм з підвищення обізнаності.

3.2 Фінансування тренінгів та освітніх заходів для працівників правоохоронних органів. Оскільки напруга в мілітаризованому суспільстві України буде продовжувати зростати, необхідно інвестувати в підвищення чутливості та розуміння правоохоронцями таких понять, як гомо- і трансфобне насильство, дискримінація, а також специфічної вразливості ЛГБТК+ спільноти та ВПО, які перебувають в особливо небезпечному становищі. Це допоможе зменшити випадки дискримінації та упередженого ставлення поліції до людей, а також сприятиме зміцненню довіри та співпраці між правоохоронцями та ЛГБТК+ спільнотою.

3.3 Поширення інформації про доступ до гормональних засобів. Доступ до гормональних засобів залишається проблемою, особливо для транс-ВПО, які втратили доступ до медичної мережі, якій вони довіряють, через переміщення. Такі ГО, як «Інсайт», «Когорта» та «Trans Generation», надають по запиті інформацію та препарати, але їхні можливості та охоплення обмежені. Міжнародні організації повинні надавати таким ГО додаткові ресурси для розробки програм для транс-людей, які опинились у ситуації вимушеного переміщення.

4. Надання інституційної підтримки та перехід на гнучке звітування. При плануванні та розробці програм фінансування на 2024-2026 роки міжнародним донорам рекомендується розглянути можливість надання довгострокового інституційного фінансування (а не проектного) ЛГБТК+ організаціям, які працюють з переміщеним населенням, що дозволить більш гнучко розподіляти ресурси для задоволення потреб, що змінюються, та забезпечить гідні умови праці для активістів. Гнучкі вимоги до звітності можуть гарантувати, що організації зосередяться на наданні ефективної допомоги, а не на дотриманні жорстких критеріїв звітності.

5. Базові дослідження. Продовжуючи свою гуманітарну діяльність в Україні, міжнародні гуманітарні організації повинні виділяти більше часу та ресурсів на проведення досліджень досвіду та викликів, з якими стикаються ЛГБТК+

переміщені особи в Україні, а іноземні донори повинні зарезервувати кошти на проведення базових досліджень в рамках підтримки діяльності ГО, що захищають права ЛГБТК+ людей. Це включає фінансування опитувань, досліджень та збору даних для кращого розуміння специфічних потреб цієї групи населення. Крім того, підтримка організацій, які займаються документуванням злочинів на ґрунті ненависті, спрямованих проти ЛГБТК+ людей, може допомогти підвищити обізнаність та адвокатувати відповідні законодавчі зміни.

Це - перший аналітичний звіт серії "Феміністичні перспективи підтримки України". Відповідний проект підтримується Стабілізаційною Платформою (Stabilisation Platform), яка фінансується Міністерством закордонних справ Німеччини. Думки, викладені в цьому аналітичному звіті, відображають виключно авторський аналіз.

Reflect. Advise. Engage.

The Global Public Policy Institute (GPPi) is an independent non-profit think tank based in Berlin. Our mission is to improve global governance through research, policy advice, and debate.

Reinhardtstr. 7, 10117 Berlin, Germany

Phone +49 30 275 959 75-0

gppi@gppi.net

gppi.net